

Tove Lifvendahl

Tack för inbjudan att komma hit. Trevligt att se en tidigare kollega och företrädare bland åhörarna.

När Paula Röttorp, som är advokat och delägare på Hannes Snällman Advokatbyrå skulle bli kolumnist i Svenska Dagbladet, på dess ledarsida, frågade jag henne, som ägnade sig åt juridiken, vilken i likhet med politiken verkligen påverkar människors utrymme i samhället, vad hon skulle beskriva som den stora skillnaden mellan politik och juridik. Hon svarade då att det var stringensen, d.v.s. att juridiken arbetar med så exakta begrepp som bara är möjligt, medan politiken nästan alltid är medvetet vag. Jag tänker med utgångspunkt från det tala om hur olika samhällsfärer påverkar varandra trots sina olika sätt att fungera och hur de integrerar med varandra och varför rättsstaten, som ju finns mitt i allt detta och hela tiden stöts och blöts mellan politik och journalistik, måste värna sin uppgift.

Samhällsutvecklingen visar sig varje dag vara dynamisk; den är inte statisk. Som ett bevis påminner jag om Berlinmuren vars fall inte gick att förutse, men plötsligt en dag föll när olika processer samverkade. Mitt andra bevis gäller Donald Trump som varje dag skapar en dynamik som är oförutsebar, möjligen förutsebart oförutsebar. Alla sfärer i samhället påverkar varandra. Den reella makten finns inte koncentrerad i politiken även om vi ständigt reproducerar en bild av att det skulle vara så. I stället bärs makten i samhället av många olika sfärer, vilka sinsemellan påverkar varandra. Det är ett bekymmer tycker jag att böckerna i samhällskunskap, när de ska beskriva hur samhället fungerar och hur den svenska demokratin ser ut, nästan alltid ritar in folket som en stor massa med Helgeandsholmens byggnad ovanför. Den bildmässiga över- och underordningen medför två risker. Den ena är att folket lätt ser sig som underordnat politikerna och den andra är att politikerna ser sig som överordnade folket. Båda delarna är problematiska.

När man ska försöka förklara hur samhället ser ut så kan man ta hjälp av olika teorier. Teorier är visserligen pappersfigurer, men vissa pappersfigurer ger bra hjälp för oss att förstå hur det hänger ihop, och då mycket bättre än böckernas kondenserade och, tycker jag, djupt felaktiga bild av hur Sverige fungerar och styrs med folket därnere och politiken däruppe.

I min förklaring av samhället har jag vänt mig till en av mina inspiratörer, Hans L Zetterberg som under ganska många år fungerade som nån form av husideolog hos moderaterna. Han jobbade med ett långt forskningsprojekt som han inte riktigt hann slutföra innan han gick bort 2014 och som handlade om allsidighetens samhälle. I projektet försökte han beskriva hur man kunde se samhället eller hur man borde se det. I stället för klossarna med folket och politikerna i den parlamentariska demokratin så ritade han upp en sexkantig figur med sex bärande väggar som stod i ring och gemensamt formade en cirkel.

De sex väggarna, eller sfärerna, i Hans Zetterbergs modell är, för det första, Statskonsten, i vilken vi får lägga in både politiken och juridiken med uppgift att bringa ordning i samhället, alltså den eviga uppgiften att strukturera och skapa ordning. Den andra sfären är Näringslivet, vars bidrag är att skapa rikedom i samhället, inte bara monetär rikedom vill jag understryka. Näringslivet är inte sällan den sfär i det svenska samhället inom vilken skapas saker och tas tillvara kreativitet och idéer vilka ger en monetär utväxling med rikedom som följd, en rikedom i vidare mening. Vetenskapen är en tredje sfär. Den har till syfte att skapa kunskap i samhället. Nästa sfär är Religionen som har till syfte att skapa helhet. I Sverige, som är ett så sekulariserat land att många slår bakut vid tal om religion, så kan vi kalla sfären för Andlighet. Andlighet har alla behov av oavsett om de får den genom ett trossamfund eller genom naturupplevelser i fjällen eller vad det nu kan vara. Den är en del av någonting större. Civilsamhället utgör nästa sfär. Dess värde är att bidra med dygder i samhället. Slutligen har vi, för det sjätte, Konsten som bringar oss det sköna. På samma sätt som en människa inte är en hel människa om hon inte bejakar alla delar inom sig så kan inte heller ett samhälle utvecklas allsidigt om det inte ser och erkänner dessa olika bärande väggar i ett gott samhällsbygge.

Själv tycker jag att en viktig uppgift borde vara att hela tiden inventera dessa sfärer för att se i vilken grad de har utvecklingsfrihet och i vilken grad det finns hinder för dem att utvecklas. Alla dessa sfärer innehåller sina visioner. Alla bärs av tron på sin egen betydelse för samhällets utveckling. Det kan de med rätta göra så länge de som verkar inom var och en inte begår misstaget att tro eller hålla sin egen sfär för viktigare än någon annan. Inom Statskonsten finns en risk för en aggregerad tro hos aktörerna på sin egen betydelse, och det är lätt hänt kan man förstå hos dem som har både lagstiftningsverktyget och beskattningsinstrumentet i sin hand och på det sättet kan påverka förutsättningar för de andra sfärerna. För ett helt samhälle är dock Statskonsten inte mer betydelsefull än någon av de andra sfärerna.

Jag vet inte om ni kommer ihåg den gamla sagan om när kungen skickar ut tre prinsar för att hämta hem värdefulla saker, nämligen skor som man kan ta sjumilasteg med, en kikare som gör att man kan se hela världen och en dryck som kan rädda liv när någon har dött. När prinsarna är ute på uppdraget och får tag på alla dessa saker så får plötsligt den som har kikaren syn på en förgiftad prinsessa som håller på att dö. Då tar en av dem skorna och springer med sjumilasteg och räddar prinsessan med hjälp av den livgivande drycken. Men sedan uppkom den olösliga frågan på vem det berodde att prinsessan överlevde. På liknande sätt hänger samhället ihop. Alla delar behövs. I den sexkantiga byggnad som Hans Zetterberg tänkte sig och som vi kan se framför oss, är alla väggar lika stora och lika bärande och alltså lika betydelsefulla. Vi ser också att det bildas ett hålrum i mitten. Men det är inte alls tomt, ty i mitten finns det som Hans Zetterberg kallade den centrala zonen. Hans poäng med bilden av väggarna med hålrummet mellan, eller hans teori, var att den som kan sätta tonen i den centrala zonen kan också påverka människors värderingar. Och vad är det som gör att en fråga tar sig in i den centrala zonen? I dag, då kulturpersonen är ett samtalsämne, är det klart att Svenska Akademien har blivit ett ämne som har kommit att dominera den centrala zonen, d.v.s. den icke fysiska plats där eliterna från de olika samhällssfärerna möts i samhällsdebatten. Varför är det så? Man skulle kunna argumentera för att saken bara berör vetenskapen och konsten. Men så är det inte för Svenska Akademien uppfattas som en så viktig institution i och för samhället som helhet att den därför berör alla och skapar diskussioner i alla sfärer. Metoo-kampanjen var också en sådan diskussion som verkligen kom att dominera den centrala zonen under en tid. Också där fanns kännedom om problematiken i alla sfärer.

Ett annat förhållande är att när politiker talar i debatten om olika saker så måste de kunna övertyga i de andra sfärerna och inte bara i den egna, den i vilken de verkar. Ett exempel som Hans Zetterberg tog upp gällde den tidigare socialförsäkringsministern Kristina Husmark Persson, som av sin chef befanns vara en politisk belastning. Varför? Gjorde hon inte sitt jobb? Jo, hon gjorde sitt jobb och hon gjorde det mycket väl. Hennes uppgift var att skapa ordning och reda i socialförsäkringssystemen, och det gjorde hon med ganska hårt arbete. Men när hon kom ut ur den centrala zonen, där frågorna återkommande blev föremål för politisk debatt, så kom många av mina branschkollegor, alltså journalisterna, med frågor som nästan uteslutandes gällde på Civilsamhällets område, alltså handlade om dygderna och moralen. De kunde låta: Vad säger det om vårt land när människor som till exempel Charlotta 32 år och Karl 63 blir utförsäkrade och hur ska samhällets skyddsnät se ut för dem som inte klarar sig själva? På dessa frågor befanns ministerns svar inte lika trovärdiga som de svar som gavs i den egna sfären. Därför upplevdes hon som en politisk belastning.

Det som jag ständigt stöter på - min bakgrund är ganska brokig; jag har hunnit vara på alla möjliga håll - och blir påtagligt när man, som jag, rör sig mellan de olika samhällssfärerna är att de styrs av olika logiker. Det gör att de ibland har svårt att förstå varandra och att det är svårt att hitta en förståelse för varandra mellan dem. På grund av detta störs en samverkan mellan dem. Det blir nästan som om man talar olika språk fast man befinner sig i samma land. Jag tjänstgjorde under ett antal år på Svenskt Näringsliv och har talat med otaliga företagare som verkligen tycker att det är svårt att förstå politiker och undrar varför de inte gör det som är så uppenbart rationellt och bra för landet. Då har vi tvingats tala om begrepp som subjektiv rationalitet som handlar om att förståelse

måste ta sin utgångspunkt i att vi har olika uppgifter i samhället och att det som är det rationella för en sfär nödvändigtvis inte är det för en annan. En sådan sak kan exempelvis gälla storlek. För den som är aktiv inom näringslivet är det inget fult i att vilja vara stor. Du ska helst vara ledande i Uppsala och, när du har blivit ledande i Uppsala, så kan du ta Sverige som Din plats och går det ännu bättre kan du expandera. Att vara världsledande är nånting som man stolt kan tala om. I

Journalisthögskolan får man lära att se den lilla människan. När det mottot möter företagarens uppstår genast en kultur- och perspektivkrock. En viktig skillnad mellan politiken och näringslivet är, som exempel, att näringslivet hela tiden måste se det som ännu icke är men som skulle kunna bli. För en tid sedan visade en man för mig mycket stolt en bild i sin mobil på en karta på vilken syntes hur hans självkörande och självklippande gräsklippare åkte runt på gräsmattan på hans lantställe. Han kunde göra det därför att någon entreprenör vid något tillfälle har insett att självgående gräsklippare och distanskontroll av dem skulle kunna fungera, och detta innan det fanns någon sådan att titta på men att det fanns en potentiell affärsidé i saken. Det är, så att säga, entreprenörens sätt att tänka, att kunna ha den här spatials förmågan att visualisera någonting som inte är. Politiken, å sin sida, reagerar nästan alltid uteslutande på det som redan har inträffat, på det som är här och nu. Och även om politiken ibland försöker ha en framförhållning - som Angela Merkel i början av flyktingkrisen exempelvis jobbade med tre olika scenarier - så leder det inte alltid rätt. De fick ganska mycket att hantera trots de tre scenarierna, men det var ändå tre flera scenarier än vad Sverige höll sig med.

Marie Shu Rossa, tidigare politiskt aktiv i Sverige, sade en gång att det är en dödssynd att vara före sin tid i Sverige. Politiskt så tror jag att det är så. Det finns en hög kostnad förenad med att lyfta fram frågor som potentiellt skulle kunna bli problem och det medför en ganska stor oförmögenhet att hantera saker innan de verkligen har blivit till problem.

Sekretess är något helt naturligt inom näringslivsvärlden men inom den juridiska världen, i synnerlighet inom affärsjuridiken. Journalister å sin sida tänker alltid att det som inte kan berättas i det finns det något skumt, här måste grävas mera. Den här distinktionen mellan lagligt och olagligt och lämpligt och olämpligt aktualiseras hela tiden, därför att det som folkdomstolen dömer är väldigt sällan det lagliga eller det olagliga. Det blir ofta ganska uppenbart när en överträdelse av något slag har skett, då det som diskuteras hemma i tv-soffan eller vid kaffebord gäller den moraliska aspekten.

När dåvarande finansministern Bosse Ringholm tog regeringsplanet hem från en fotbollsmatch möttes han av frågan om det var en bra idé och han värjde sig genom att säga att det var enligt regelboken. En känd journalist kontrade omedelbart med att frågan gällde om det var lämpligt. Och det är just en fråga av det slag som kommer ifrån Civilsamhällets sfär, alltså en fråga om moralen.

Något om det här med positivt och negativt fokus: Näringslivet är nästan parodiskt i sitt språkbruk. I näringslivet går det inte att tala om förluster. Det heter vinstvarning, fast det är något som går dåligt, för i näringslivet vägrar man att tala om dåliga nyheter. De är inte bra för affärerna. Det negativa fokuset präglar dock meddelandet. Jag vet inte hur många gånger jag har fått höra att " varför kan ni inte skriva om positiva saker lite oftare, det är så deppigt att läsa i tidningarna att allting går så dåligt". Det har gjorts försök med att göra publikationer som enbart skildrar positiva medier, men det har inte gått bra. Det har inte visat sig vara en lönsam affärsidé.

Sedan har vi det här med sannolikhet och risk och hur man förhåller sig till det. De allra flesta verksamheter är mycket starkt beroende av att kunna förstå vilka förutsättningarna är för framtiden, i synnerhet de som drivs i stora delar av världen. Det gäller att kunna beräkna sannolikheter och se förutsättningar. Medierna, skulle jag generellt vilja säga, har en väldigt dålig förmåga att hantera risk och det leder återkommande till det slag av galna löpsedlar vi kan se. Larmet om akrylamin ??? var ett sådant exempel, då det varnades på löpsedlar om att man kunde få cancer av att äta chips som innehöll det här ämnet. Sedan kunde man läsa att det, om jag minns rätt, skulle krävas 30 kilo per

dygn av chipsintag för förhöjd risk. Tro mig, då hade man dött av andra orsaker innan dess, innan akrylaminet slagit till.

Vidare har vi det här med förnyare och bevarare. Medierna blir nästan alltid blir bevarare, eftersom de för fram den lilla människans perspektiv. När en förändring ska aviseras så blir den naturliga frågan vem som drabba. Det gör att medierna får en bevarande roll.

De olika logiker som jag har snuddat vid är viktiga att förstå. Det är säkert helt riktigt som så gott som alla säger, att det inte är någon som normalt agerar utifrån ont uppsåt, utan att var och en agerar utifrån sin egen sfärs logik. Men ibland krockar dessa logiker väldigt kraftigt och ibland gör sker det diametralt.

En annan bild som ständigt återkommer är också viktig att ha med sig, och det är hur den politiska beslutsprocessen går till. Den kan man googla fram eller titta i samhällskunskapsböckerna efter – det brukar vara beroende på åldersgrupp vilken källa som väljs - men även för vuxna människor så brukar processen förklaras i form av färgglada cirklar. De börjar alltid med regeringen som skickar ut någon form av utredning, får den tillbaka och därefter går med den till riksdagen, där ett utskott tar hand om den, då utskottet går till sina partigrupper, varefter beslut fattas i riksdagen, som i sin tur skickar ett uppdrag till regeringen, som sedan skickar iväg det för utförande av någon myndighet. Den bilden är dock en sanning med modifikation. När Anders Björk, som tidigare var moderat riksdagsledamot, hade suttit i riksdagen lång tid – han satt från 1969 till 2002 - så hade han hunnit se en hel del. 1995 - 2002 var han också förste vice talman. När han lämnade sitt uppdrag skrev han en debattartikel i vilken han ville ge sitt perspektiv på vad som hade hänt med politiken och med riksdagen som beslutforum under den tid han kunde överblicka. En av hans poänger var att initiativet hade flyttat ut ur riksdagens lokaler. Det var inte längre dit man kom för att berätta om en idé eller torgföra ett förslag, utan den rollen hade ersatts av medierna. Det kan vara i en debatt, det kan vara i Ekots lördagsintervju, i en presskonferens eller hos Skavlan i TV. Där ventileras vad man kan tänka sig, där skickas testballongerna upp, och så får man se vad som händer. Antingen så flyger ballongerna, och då kommer de att vandra genom de färgglada klumparna eller så skjuts de ner, och då lommar man hem med sin trasiga ballong och försöker blåsa upp den igen och kanske lappa och laga den lite. Jag tror att statsvetarna framöver kommer att behöva analysera hur det påverkar politiken att initiativen inte längre tas i de egna lokalerna.

Jag skrev tillsammans med socialdemokraten Lena Josefsson för ett antal år sedan en bok som heter "Ingen kommer undan politiken". Syftet var att vi med erfarenhet från olika partier skulle beskriva det som man inte kan läsa om i samhällskunskapsböckerna. I samband därmed intervjuade vi ett antal verksamma politiker och frågade vad de upplevde som den största förändringen i sin vardag som politiker sett över tid. Alla svarade samma sak. För egen del tycker jag att de gav fel svar, men det är en annan sak. De svarade: "mediernas roll". Det var vad de upplevde som den påtagliga förändringen i deras vardag som politiker. Vad händer då i medierna, om vi tänker på det för ett ögonblick. De befinner sig i något som vi ofta kan läsa om i historieböckerna och som kallas strukturuomvandling, sådant som i historien handlar om Spinning Jenny och liknande. Just nu befinner sig medierna i total strukturuomvandling vilket innebär att vi inte vet vad som händer eller vart vi är på väg. Och vi ser inte var det kommer att sluta. Det enda jag vet är att jag, om jag är kvar på Svenska Dagbladet, inte kommer att jobba på samma sätt som jag gör nu om ett år, och så har det varit under vartenda år av de fem år som jag har funnits på tidningen. Saker görs om, och det är ganska grundläggande saker. En VD försvann helt plötsligt, för nu behöver vi ingen VD, för nu har vi gått in i och jobbar i en stor koncern. Annonsavdelningar, teknik och produktutveckling med mera är numera gemensamt för en koncern. Rätt som det var kom en diskussion om vi skulle gå samman med en annan koncern. Kort sagt, det sätt på vilket vi jobbar, hur vi disponerar våra dagar, har förändrats varje år. Det är klart att det påverkar. Det påverkar också att konsumenterna, liksom andra medier, är lika rörliga. Det är lite grann som den här dansen Capoeira vilken utvecklades i Latinamerika som

ett sätt att träna militär som var i opposition. Då det inte var möjligt att visa att man tränade med vapen så tvangs man förklåda det till en vacker dans. Den gick till så att de dansande följde varandra tätt, tätt intill varandra i försök att bevaka varandras nästa steg för att se vart dansen skulle leda. Den är mycket vacker att titta på. Så gör vi med våra konsumenter också. "Vart är Du på väg?" "Jag vet inte." "Vad vill Du ha?" "Det beror på vad Du kan erbjuda." Vi försöker mäta, titta och förstå. Och det är klart att här saknas kunskap. Här behövs fantasi och kreativitet. Här gäller det att kunna se vad som ännu inte är och försöka reda ut vart vi är på väg. Vi ser väldigt mycket och tillgodoser allt vi kan. Vi ser att Ni läser nyheterna på morgonen när Ni stänger av alarmklockan i mobilen, att Ni gör detsamma på kvällen när Ni ställer alarmet på mobilen, att män har möjlighet att läsa mera på nätet på dagtid på jobbet än vad kvinnor har, o.s.v. Vi försöker skaffa oss kunskaper för att kunna möta kraven. Det är också påtagligt att hastigheten har gått upp. Jag måste också öka min. Ni förväntar Er inte bara en häftad bunt papper en gång per dygn där det står en sammanfattning om vad som har hänt, utan Ni förväntar Er att tjugofyra timmar sju dagar i veckan kunna gå in och få den senaste uppdateringen om vad som hänt och de senaste analyserna. Jag lämna Er om en stund för att skriva om de just nu förväntade händelserna på arbetsmarknaden – en förväntad strandning av förhandlingar - för att läsarna förväntar sig att få veta om dem tidigare än imorgon bitti; det skulle helst vara ute nu.

Medierna och politiken speglar varandra i väldigt hög grad. Det finns ett ömsesidigt beroende mellan medierna och många andra samhällssfärer, men framförallt mellan medier och politiken. Därför påverkas politiken av vad som händer i mediavärlden. Det är vad politikerna gett uttryck för, att de tycker att det är speciellt nu. Inom media tänker man i termer av mediadygn; att överleva ett mediadygn. Därigenom får Ni förklaringen till vad som hände hösten 2014 i samband med alla snabba turer när politiken i Sverige blev oerhört emotionell, då snabba beslut fattades från vilka sedan fick backa och som var väldigt olyckliga på många sätt därför att man hade så bråttom. Politikerna ville svara när mitt team och andra medier kom sättande med sina deadlines och krävde besked. I stället för att backa tillbaka och förklara att saken inte ännu var genomtänkt, det vill säga en begäran om att få tänka i lugn och ro för att därefter lämna besked, så var politikerna väldigt snabba att haka på för att vinna det närmsta mediedygn. Och så blev det som det blev.

Så var finns då rättsstaten i allt detta? Den verkar ju hela tiden och ibland utan att synas. När den syns, är det oftast för att det är kris på något annat ställe. Men när den syns så blir det så oerhört viktigt att den befäster sin funktion, sin funktionalitet och sin orubblighet. Jag har mött rättsstaten i olika sammanhang, genom olika människors öden vilka jag har kommit i kontakt med. Det har någon gång gällt närstående. Andra fall har jag kommit i kontakt med i min bevakande uppgift. En fråga som jag återkommer till är om lagen gäller lika för alla, alltid, överallt. Svaret har dessvärre inte sällan varit nej! Jag har fått anledning att reflektera över vad det har gjort med min egen känsla av tillit och trygghet.

Med advokaten Sten de Geer har jag tidigare samarbetat ideellt rörande ett antal ärenden om asylsökningar. Han har nyligen gett ut en bok som skildrar nio rättsfall av skilda karaktärer, i vilka han har företrätt klienter som har utsatts för allvarliga kränkningar av sina mänskliga rättigheter. Boken heter "I Skärningspunkten mellan juridik och politik" och är verkligen en rekommenderad läsning. Det är dock ingen rolig läsning. Jag anser att den borde tas in i juristutbildningen som underlag för en diskussion om juridikens praktik när det inte går väl för rättsstaten. Den kanske också skulle kunna ge anledningen till ett seminarium i regi av Stiftelsen Rättsstatens Vänner. Det man hittar i boken i skärningen mellan juridiken och politiken är inte bara enskilda människor som kan klämmas väldigt hårt mellan domstolar och som också kan ramla emellan olika domstolar. Massmedia visar sig också ha en påfallande viktig roll som kan ha stor betydelse för utgången av ett ärende. Det senare är också min egen erfarenhet efter att tagit del av en del ärenden. Naturligtvis finns det flera sätt att se på detta. Den grundläggande reaktionen är att så bör det inte vara i en rättsstat. Alldeles oavsett

publicitet borde utgången vara densamma. Men alla jurister och advokater är människor. Alla gör inte sitt bästa. Alla uppträder inte med nit och redlighet i sin tjänst. Jag har ibland använt och svingat det svärd som medial makt gett mig, men segrarna har alltid medfört ett stråk av olust över det faktum att jag tror att det hade påverkat i ett system som borde vara opåverkligt på det sättet. Det positiva är förstås att uppmärksamheten kan leda till att missförhållanden i rättsstaten kan landa rätt och att den enskilde till slut får en rättvis bedömning och att uppmärksamheten på de enskilda fallen kan hjälpa oss, eller lagstiftaren, att se var det finns brister i systemet så att de kan rättas till. För även rättsstaten är, liksom alla bärande institutioner, beroende att deras uppgifter slås vakt om.

Kanske kan den nuvarande situationen med de ensamkommande, företrädesvis unga männen, på ett plågsamt sätt illustrera situationen. Summan av den politiska hanteringen, där beslut fattats i klar strid med vad juridiken har rekommenderat, i form exempelvis av rättssäkerhet, blir att förtroendet för rättsstaten minskar. Politiken och massmedia har dominerat debatten i den centrala zonen och besluten har tillåtits väga över på den bogen. Varför talar jag om det här? Svaret är att stora värden står spel. Frågan om den liberala världsordningen och demokratin är hotade är förvisso ett retoriskt mode just nu, men den är det av goda skäl, vill jag säga. För det första det är en orolig tid vi lever i. Mängden konflikthärdar i världen är hög och politiskt upplever vi spänningar som förmodligen inte kommer att avta. De gäller kinesiska visioner, afrikanska frustrationer, magsår i mellanöstern, ryska och nordkoreanska maktspråk, en amerikansk oförutsägbarhet, bara för att nämna några komponenter. För det andra det är en rörlig tid vi lever i. Kartgränser och nationalstater utmanas av migrationsvågor, men det finns också andra gränsspänningar i form av teknik och vetenskap som skapar, å ena sidan oändliga möjligheter, å andra sidan provocerar fram motreaktioner. Gränslandet mellan traditionellt ordnade sfärer som familj, civilsamhälle, marknad och stat luckras också upp hela tiden. Det syns väldigt tydligt både i tänkandet men också i vokabulär och praktisk verklighet. Numera kan företag ha medlemmar, ett begrepp som tidigare bara var förunnat civilsamhället. En kommun kan ha kunder, vilket tidigare bara företag hade. Kyrkan är kanske det exempel som har vandrat mest från att ha varit en del av civilsamhället till att ha blivit en del av staten och nu är ute på någon form av konfessionell marknad där språket anpassas till detta. Det finns ett fint litet citat av en kyrkoherde - Lasse Hansson - apropå marknadsanpassning, då han sade att när "Jesus gick från by till by och frågade vad han kunde göra så var han väldigt kundorienterad".

Den tid i vilken vi lever är också omdanande tid. På många håll ser vi hur folket vänder sig mot olika eliter i sina samhällen. De söker exit eftersom de upplever att voice inte är tillämpligt. Alternativa partier utmanar de traditionella. Alternativa medier utmanar de traditionella. Det skapar inte bara polemik, som kan vara nånting gott för att den tydliggör, utan är också uttryck för en polarisering som blir kännbar när man inte kan förstå varandras perspektiv. Allt detta går att hantera, och bör hanteras, inom ramen för demokratin, men det kan inte tas för givet. När stora rörelser sätter igång så kan de skapa stora omvälvningar och plötsligt kan principer som man tycker ha varit viktiga kastas över bord av rädsla för att skydda det som kan skyddas. Stora rörelser kan snabbt ta Emanuel Macron till makten, liksom Donald Trump. Insikten om varför samhällen som vilar på rättsstatsprinciper är goda samhällen, att samhällen som medger en öppen diskussion är bättre än samhällen som inte gör det, att en positiv syn på friheter är bättre än en negativ behöver vinnas om och om igen. Jag ser det lite som ett pågående examensprov, det vi är med om just nu, där frågan gäller om samhällets bärande funktioner och institutioner består det provet. Jag känner en ung man som just nu kämpar med att ta körkort. Uppkörningen är godkänd sedan ett par veckor tillbaka och nu återstår bara teoriprovet som han har skrivit några gånger och bommat med en förarglig poängsmarginal varje gång. Nu tar nerverna ut sin tribut. Sveriges problem skulle jag säga är något av det motsatta. I teorin har vi allt på plats. Vi är bäst i klassen och har alla rätt på provet, men det är bara i praktiken som det är återkommande brister. Som ett exempel känner Ni kanske till att vi har världens bästa integrationspolitik. Det är inte många principer som vi inte har på plats. Samtidigt så ligger vi och skäms i bottenligan när det gäller att få invandrare in på arbetsmarknaden, som är en rätt så

väsentlig del av integrationen. Rättsstaten måste klara både teorin och praktiken. Vi är i en väldigt känslig tid nu, också i den meningen att vi måste undvika att utrymmet för rättsstaten kläms mellan andra sfärer. Jag skulle vilja gratulera Stiftelsen Rättsstatens Vänner till att ha varit verksam som grindvakt i tio år. Jag tycker att det är viktigt att Ni finns. Staten behöver verkligen sina grindvakter, särskilt nu, men med all säkerhet också framöver.

Efter anförandet fick Tove Lifvendahl en fråga om var journalistiken hör hemma i den samhällssituation som just nu råder. På den svarade hon med ett personligt exempel enligt följande.

Jag hade mitt svåraste prov hittills i tjänsten när jag för två år sedan var i min sons klass, han gick då i ettan, och ombads berätta vad jag gjorde i mitt arbete. I skolan hade de demokrativeckor och jag skulle berätta vad journalister håller på med i demokratin. Jag började med att rita en liten gubbe – det kunde vara de själva – omgiven av familj och andra nätverk, som en fotbollsklubb, som mammas idrottsförening och pappas vad det kunde vara, ja, civilsamhället helt enkelt. Sedan gick vi tillsammans in på näringslivet. Jag frågade om de kände till några företag som sålde mat och de svarade ICA. Omedelbart tjugohänder upp - man ska inte göra sådana övningar med sjuåringar – varefter vi fick gå igenom varenda livsmedelsbutik här i Uppsala innan vi var klara. Sedan tog vi restauranger och annat och kom därefter in på sådant som vi ordnar gemensamt, exempelvis bussar. En ung man frågade om jag menade kollektivtrafik. Infrastruktur, ja! Så jag fick ju anpassa mitt barnspråk. Men till slut målade jag en massa ögon och förklarade att de var journalisterna och journalistiken som liksom ska finnas för att hjälpa alla att se vad som händer och rapportera det. För att lämna skolan och något anknyta till Hans Zetterberg menar jag journalistiken och juridiken skulle kunna mötas kring den modell jag har beskrivit och diskutera den. Vi finns på olika håll i modellen. Själv jobbar jag i en privatkoncern, norskägd dessutom, så jag finns i näringslivet och samtidigt inom journalistiken. Jag anser att journalistiken har en viktig funktion i demokratin och så är det också med juridiken som är en del av statskonsten. Grunden för mig är civilsamhällets dygder och moral. Av dem formas tankar om vad som är rätt och fel. Så småningom hittar de sin väg in i lagstiftningen, blir därigenom stadfästa och efterlevs enligt statskonstens principer stödda av politik och av myndigheter. Bland juristerna finns många som arbetar som privata aktörer. Vi är väl på det sättet i samma fälla. Jag tycker att Zetterbergs modell fungerar väl, men en del av oss agerar från olika positioner så att det uppstår nya skärningspunkter. Man skulle kanske anpassa modellen från att vara tvådimensionell till att göra den lite mera komplex för att rymma de gränsöverskridanden som äger rum. Modellen är dock en utmärkt bas. Det bör sägas att journalistiken bygger på tillit och förtroende från omgivningen. Jag ser att vårt examensprov just nu äger rum för mediernas del. När det är så oroligt och stökigt som nu blir det på samma sätt som för rättsstaten att också medierna måste vara fasta i sin uppgift och inte svaja på den så att man kan uppleva att det finns risk att den del av medierna som ska rapportera vad som händer - till skillnad från mig som sitter och tycker hela dagarna - inte framställer det som händer på ett allseende och objektiva sätt utan tycks ta ställning för att styra och leda tolkningen. Blir det så kommer en motreaktion. Det provet måste medierna bestå, nu.